

Z. Br.

Kontakty Ossolineum z północną Polską

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 12/4, 853-854

1967

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ryki, dzieła historyczne i publicystyczne. Napisał m.in. pięć większych dzieł historycznych, z których cztery: historia pierwszych dwóch dziesiątków lat wojny trzydziestoletniej, dzieje młodości i znacznej części panowania Władysława IV, historia niewoli francuskiej Jana Kazimierza i dzieje rodzinnego miasta Emmerich w księstwie Klewe, wyszły drukiem, piąte natomiast, historia diecezji ratybońskiej, pozostało w rękopisie. Rozprawa w „Roczniku Gdańskim” przedstawia życiorys Wasenberga i zajmuje się poszczególnymi jego dziełami.

Dotychczas jedynym historykiem polskim, który zajmował się nieco bliżej Wasenbergiem jako historykiem, był Michał Baliński.

W dziele *Sylwetki dawnych gdańszczyzan* Bronisław Nadolski wydrukował artykuł *Wyjazdy młodzieży gdańskiej na studia zagraniczne w XVII wieku*. Przedstawił tutaj studia w Gdańsku i dalsze na uniwersytetach zagranicznych 68 gdańszczyzan, w tym 24 osób studiujących przedmioty humanistyczne i prawo oraz 19 osób studiujących przedmioty przyrodnicze i medycynę. Wśród nich wielu było później profesorami gdańskiego Gimnazjum Akademickiego. Osobno autor przedstawił m.in. studia 7 gdańskich lekarzy, którzy pracowali w Gdańsku, zwłaszcza jako profesorowie Gimnazjum Akademickiego, oraz 4 innych profesorów tej uczelni: Piotra Oelhafa, prawnika rozwijającego świetną działalność naukową, Wolfganga Rosteuschera, grezysty, Fryderyka Büthnera, matematyka i astronoma, i Gabriela Grodecka, profesora orientalistyki na uniwersytecie lipskim, a filozofii w Gimnazjum Akademickim w Gdańsku. Autor podkreśla, że biografiami profesorów tej uczelni należy się koniecznie zająć, kryją one bowiem bardzo ciekawe szczegóły, których zebranie i oświetlenie przyczyni się na pewno do wzbogacenia znajomości ruchu naukowego na Pomorzu w XVII w., tego więc stulecia, „które należy uznać za jeden z najwspanialszych okresów życia umysłowego na Pomorzu” (s. 212).

Ostatni rozdział artykułu B. Nadolskiego nosi tytuł *Wyjazdy zagraniczne gdańszczyzan w świetle drukowanych dysputacji uniwersyteckich*. W świetle tych dysputacji widać m.in., „jak wcześnie, bo już w drugiej połowie XVIII w., a szczególnie pod koniec tego stulecia, przeniknęła [do młodzieży Pomorza] *philosophia recentiorum*. Wcześniej więc, niż gdzie indziej w Polsce, pojawiły się tu ślady znajomości nowszej filozofii” (s. 213). Autor w zakończeniu pisze, że postulat o pierwszorzędym znaczeniu należy uznać ogłoszenie drukiem bibliografii czy katalogu tych dysputacji.

Wstępny rozdział artykułu B. Nadolskiego stanowi rys historii polskich badań nad wyjazdami Polaków na studia zagraniczne, poczynając od badań Tomkowicza w 1881 r. (właściwą metodę tych badań wskazał ks. J. Fijałek w ostatnich latach ubiegłego wieku), oraz historii niemieckich badań wyjazdów młodzieży pomorskiej na studia zagraniczne, poczynając od badań G. Voigta prowadzonych w połowie XIX w.

Z. Br.

KONTAKTY OSSOLINEUM Z PÓŁNOCNĄ POLSKĄ

W nrze 131/1967 „Głosu Wybrzeża” ukazał się artykuł K. Chruścińskiego *Kontakty kulturalne Ossolineum z północną Polską*. Autor przypomina tu, że współpracownik hr. Ossolińskiego S. B. Linde pochodził z Torunia, że gdański leksykograf K. C. Mragowisz ofiarowywał pomoc przy opracowywaniu nowej, w Ossolineum realizowanej, edycji *Słownika języka polskiego* Lindego. Wśród prenumeratorów tego drugiego wydania Lindego były osoby i instytucje z Gdańska. Z ziem północnych, bo z Mazur, pochodzi wielki historyk Wojciech Kętrzyński, dyrektor Ossolineum w latach 1876—1918. O przyjęcie do pracy w Ossolineum prosił Kętrzyńskiego Hieronim Derdowski, jeden z czołowych pisarzy kaszubskich (do zatrudnienia

go w Ossolineum nie doszło, gdyż w połowie 1885 r. wyemigrował on do Ameryki). W 1928 r. Ossolineum wydało pracę zbiorową *Gdańsk — przeszłość i teraźniejszość* pod redakcją S. Kutrzeby, do dzisiaj jedyne tego rodzaju wydawnictwo o Gdańsku.

Autor nie zaznaczył jeszcze jednego kontaktu, już z najnowszej historii: w latach 1955—1957 Ossolineum było wydawcą prac Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku (w Ossolineum wydana została m.in. cała, 6 zeszytów licząca, seria *Prace i materiały z zakresu polskiego słownictwa morskiego* pod redakcją L. Zabrockiego).

Z. Br.

Z HISTORII ORGANIZACJI NAUCZYCIELSKICH

W nrze 6/1967 miesięcznika „Życie i Myśl” ukazał się artykuł Maksymiliana Tazbira *Z dziejów dawnego towarzystwa nauczycieli*. Autor koncentruje się na działalności Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych (TNSW) w czasie II wojny światowej i wymienia wiele nazwisk pedagogów, zamordowanych przez okupanta hitlerowskiego.

W pierwszej części artykułu autor omawia historię powstania Towarzystwa i organizacji, które weszły w jego skład. Uwzględnione zostały więc dzieje Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych w Galicji, Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego w Królestwie Kongresowym i Stowarzyszenia Nauczycielek i Wychowawców w Wilnie. Autor wykazuje też działalność wydawniczą tych organizacji, wspomina o wychodzącym we Lwowie „Muzeum”, o czasopiśmie Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego.

Zjednoczone Towarzystwo Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych powstało w 1919 r. Prezesami tej organizacji byli m.in. tacy słynni profesorowie, jak Władaw Sierpiński, Władysław Grabski, Władysław Tatarkiewicz. Organizacja podjęła bardzo szeroką akcję wydawniczą. Oprócz głównego organu TNSW, „Przeglądu Pedagogicznego”, wychodziło kilka innych pism, m.in.: „Pedagogium”, „Szkolnictwo Zawodowe”, „Muzeum”, a od 1933 r. „Kultura i Wychowanie” (redaktor: prof. B. Suchodolski). Po III wojnie Towarzystwo zakończyło działalność, powstała bowiem jednolita organizacja nauczycielska: Związek Nauczycielstwa Polskiego.

H. H.-R.

POLSKA MYŚL STATYSTYCZNA

Organ Głównego Urzędu Statystycznego, miesięcznik „Wiadomości Statystyczne”, w nrze 1/1967 zapoczątkował cykl artykułów z historii statystyki, w dziale *Postępowa myśl statystyczna w Polsce*. Pierwszy artykuł, I. Karwackiej, zajmuje się pracami statystycznymi Stanisława Staszica, prekursora polskiej myśli statystycznej. W 1807 r. w Krakowie wyszła (anonimowo) jego rozprawa *O statystyce Polski krótki rzut wiadomości*, pierwsza polska drukowana praca z tego zakresu. Praktyczną metodę statystyczną Staszica można poznać z jego pracy *O ziemiopłodztwie Karpatów*. Tablice statystyczne zawarte w tej pracy sporządzone są zgodnie z wymogami dzisiejszej statystyki, oparte są bowiem na indywidualnych informacjach, zebranych oddzielnie o każdej jednostce poddanej badaniu w drodze rejestracji (w okresie, w którym sam autor prowadził badania w Karpatach). Autorka artykułu pisze także o tym, jak pracę *O statystyce Polski* przyjęła opinia naukowa współczesna autorowi. W zestawionej na końcu artykułu bibliografii autorka przypomniała artykuł J. Piekalkiewicza *Staszic jako statystyk*, zamieszczony w wydanej w 1928 r. w Lublinie w setną rocznicę zgonu Staszica księdze zbiorowej pod redakcją Z. Kukulskiego.